

Fialová jeskyně na Chlumu

The Fialova Cave at Chlum Hill

Michal Kolčava

0. Abstract

The Fialová Cave is situated in the abandoned Na Chlumu Quarry near village of Srbsko in the Czech Karst. The new map of the cave was finished in 2005. Results of survey and exploration are given here...

1. Úvod a souvislosti

V sv. koutu spodní (jámové) etáže lomu Na Chlumu u Srbska se v patě „velké“ stěny nachází vchod do Fialové jeskyně proslulé výskytem aragonitu, těsných úžin a černých sedimentů, které zdařile barví oděvy jeskyňářů. Třeba takto lze uvést jednu z exploračně nejnáročnějších jeskyní Českého krasu, byť délkově až patnáctou v pořadí. V okamžiku vyhotovení nové mapy (vložená do tohoto sborníku) je na místě připojit i několik popisných odstavců.

Fialová jeskyně (evidenční č. 23-052; staré 2307/5) je dnes prolongovanou trasou z 90let propojena s jeskynním torzem navazujícím na vchod do sousedící Černé jeskyně (ev. č. 23-051B; dříve neevidována). Ta v masivu komunikuje s Novou Krápníkovou jeskyní (původně Krápníková jeskyně; ev. č. 23-051A; staré 2307/4). Jedná se tedy o jeden jeskynní komplex (viz mapa).

V prázdném prostoru před Novou Krápníkovou a Fialovou jeskyní, který v současnosti nalezneme, existovala jeskyně označovaná později jako Stará Krápníková (původně také jen Krápníková; ev. č. 23-050; staré 2307/3), odtěžená v letech 1950-1952 se vchodem v 295 m n.m. a závěrem v 289 m n.m. Jeskyni tvořila jedna těsnější svažité chodba. Obě Krápníkové j. nebyly přístupné současně, neboť Nová byla objevena až v r. 1953, patrně jako pokračování Staré (Kučera 1985). V tomto prostoru nebo v jeho nejbližším okolí existovala ještě Pátá sluj (ev. č. 23-005; staré 2305), objevená v r. 1942, postupně odtěžená. Archivní zprávy se však rozcházejí v údajích o její poloze. Jednak mohla ležet nad Fialovou jeskyní (Skřivánek 1954) nebo také 10 m pod Novou Krápníkovou jeskyní „u dna lomu“ (Skřivánek 1953).

Ve vzdálenosti asi 40 m proti Fialové jeskyni se nachází předpokládané vyústění prostor Plzeňského komína Srbských jeskyní (ev. č. 23-007; staré 2307/2) do dna lomu. Můžeme se domnívat, že odtěžené jeskyně „prázdného prostoru“ mohly na Plzeňský komín navazovat, tím by se vzájemná komunikace Fialové a Srbských jeskyní stala reálnou, tedy před existencí lomu.

2. Starší práce

O Fialové jeskyni bylo v minulosti napsáno několik prací. Z prvních zpráv se dovídáme o jejím objevu v roce 1949 po odlámaní komína, který ji propojoval s výše položenou Krápníkovou jeskyní (pravděpodobně Novou; Skřivánek 1954).

Králík (1962) se zabývá popisem jeskyně a poukazuje na vznik prostor s vazbou na tektonické poruchy (SZ-JV a Z-V) a mezivrstevní spáry; hovoří o kalcitových výplních puklin a také o sledu sedimentů v kopané sondě v Dómu se sondou. Zde se dovídáme o dosažené hloubce 2 m, aniž by bylo zachyceno skalní dno. Hlavní složkou sedimentu byla zjištěna korodovaná vápencová zrna, což vedlo k závěru o autochtonním původu. Článek si dále všímá křemenného písku se stopami živce ve spodních částech jeskyně a při-

čítá jim, na rozdíl od výše položených partií, vnějeskynní původ. Autor hovoří také o výskytech a formách aragonitu. Připojuje jednoduchý plán jeskyně.

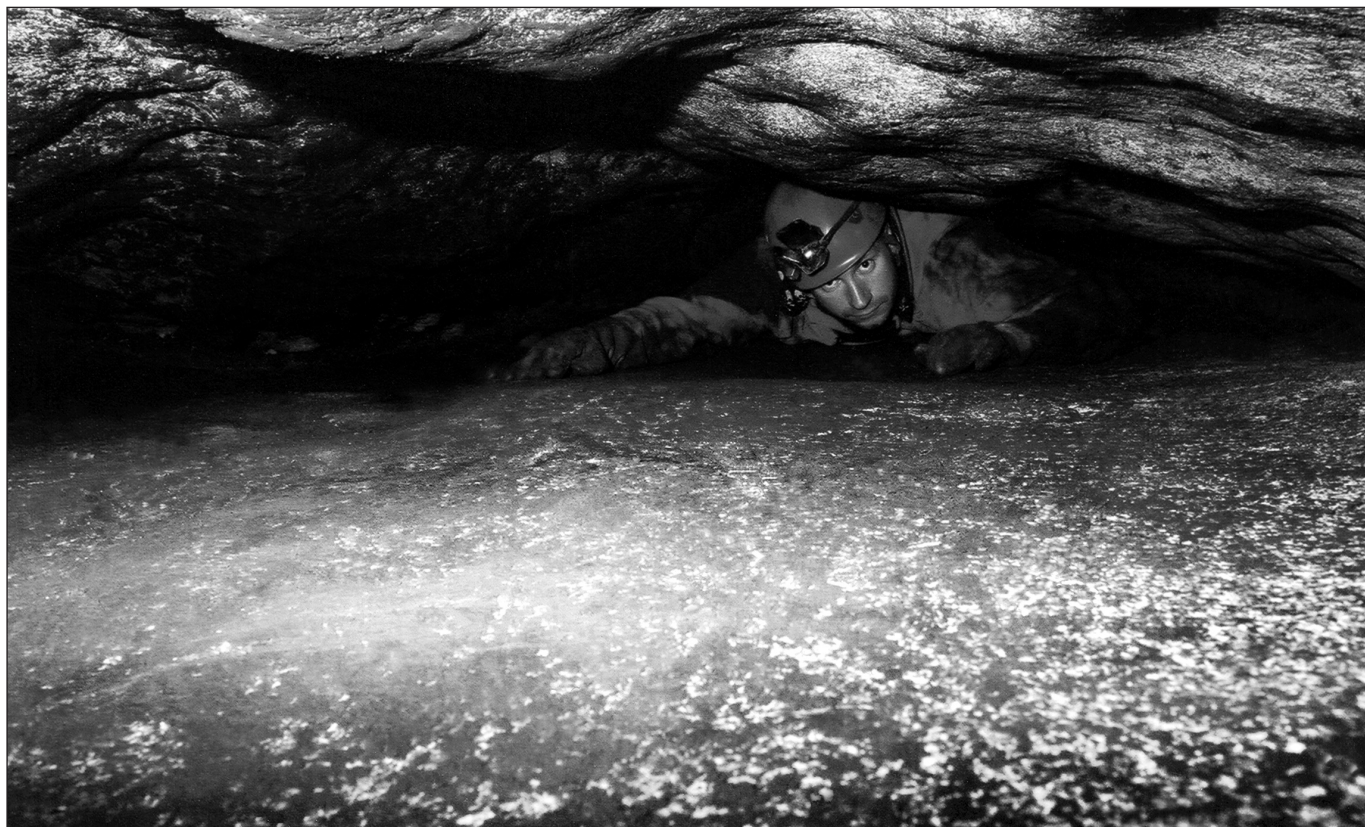
Aragonitu je věnována také další práce (Králík a Skřivánek 1964), z níž pochází následující popisy. Aragonit se v jeskyni vyskytuje na stěnách do výšky 2 m nad počvu a to jen v místech s tmavými pórovitými sedimenty (s obsahem limonitu a wadu); patrně vznikl až po ukončení sedimentace, čemuž nasvědčuje výskyt minerálu také na spadanech blocích. Aragonit nacházíme ve formě nepatrných zárodečných trsů z čirých dokonalých jehliček, dále se vyskytují plstnaté agregáty s medovým nádechem do velikosti 1,5 mm, bělavé keříčkovité a místy jehlicovité agregáty do velikosti 7 mm. Často tvoří nesouvislé povlaky na kalcitovém sintru. Ve zdejším aragonitu zjištěno stopové množství stroncia.

Kučera (1985) v rámci soupisu jeskyní 23. skupiny nastiňuje vznik Fialové jeskyně a okolí. Prostory vznikly v koněpruských vápencích ve freatické zóně v období neogénu až pleistocénu a další vývoj se odehrával v souvislosti se zahlubováním Berounky. Autor kromě toho uvádí obě Krápníkové jeskyně jako odtěžené.

Na další vývoj situace na Chlumu poukazuje zpráva Votruba a Kerhata (1993): dodnes lomu dominující suťový kužel vznikl komorovým odstřelem v 60. letech 20. stol. a jeho pata se ocitla v blízkosti objeveného vchodu do Fialové jeskyně. Z důvodu nestability svahu byl v roce 1974 dalšími trhacími pracemi upraven sklon a tím byl vchod do jeskyně zasypan. 19 let nebyla jeskyně přístupná. Prolongačními pracemi (červenec 1991 - leden 1993) se podařilo z jeskynního torza v blízkosti Černé jeskyně proniknout do vstupních úžin Fialové jeskyně. Zpráva předkládá informace o průběhu a způsobu dobývání sedimentů a jejich dopravě. Dále hovoří o měření CO₂ ve znovuobjevené jeskyni. Článek je doplněn mapkou prolongované trasy vytvořenou členy ZO 1-11 Barrandien.

3. Mapování

Jeskyně byla po opětovném zpřístupnění pracovní skupinou „Fialové bratrstvo“ při ZO 1-06 prohlédnuta. Shledali, že plán jeskyně (Králík 1962) „jaksi nesedí“, a proto se v r. 1997 začalo s novým mapováním ve spolupráci se ZO 1-05 Geospeleos. Každým rokem se konala většinou jen jedna mapovací akce, na vině byla zřejmě nepopularita zdejších úžin. Body polygonového pořadu byly trvale stabilizovány tesařskými skobičkami, a právě při jejich instalaci byla nalezena dosud přehlížená cesta do Očistce (jak bylo místo později nazváno) a za ním další 2/3 jeskyně (známé před r. 1974). Původní plán náhle „seděl“, nové mapování však pokračovalo a celkem bylo do r. 2004 odpracováno 13 jednodenních akcí. K měření bylo použito pásma a závěsných kompasů a sklonoměrů, převážně grádových. Originál mapy byl zhotoven v měřítku 1:100 a v této rovině se pohybuje i přesnost měření.

Obr. 1. Michal Kolčava ve Fialové jeskyni. Foto: Lukáš Němeček.

Fig. 1 Michal Kolčava in Fialová Cave. Photo by Lukáš Němeček.

Z měřických údajů vyplývá:

- délka polygonových pořadů: 247,64 m; z toho Fialová 183,28 m, Černá 13,76 m, Nová Krápníková 22,39 m, zbytek venku v lomu mezi jeskyněmi;
- délky jeskyní: (vč.všech odboček): Fialová 236 m, Černá 20 m, Nová Krápníková 26 m, celek 282 m;
- denivelace polygonového pořadu: 52,42 m; nejvýše položený bod: č. 0.10, nejnižše položený bod: č. 35.6;
- denivelace jeskyní: Fialová 41 m, Černá 5 m, Nová Krápníková 7 m, celek 53 m;
- generální sklon jeskyně 22°.

4. Geografie

Nová Krápníková jeskyně – 11 m nade dnem lomu ve 293 m n.m. se nachází otevřená prostora (7x4x3 m) se zbytky korodované krápníkové výzdoby a sintry zdobeným komínem, kde je nejvýše položené existující místo jeskynní struktury Fialové jeskyně; dolů k SZ pokračuje strmá plazivka do sousední Černé jeskyně přerušena suťovým zásypem; krápníková výzdoba v době objevu (r. 1953) „předčila všechny tehdy známé jeskyně v Českém krasu kromě Koněpruských“ (Skřivánek 1954), a dále pokračuje: „je tvořena množstvím stalagmitů a několika stalagnátů, z nich největší s přilehlou smuteční vrbou dosahuje přes 3 m výšky“; asi v r. 1954 byla jeskyně zastřelena (Kučera 1985), těžba postoupila cca o 5 m; jeskyně odkryta až v 60. letech po odvalení bloků (ústí podání); často zaměňována za Starou Krápníkovou jeskyni.

Síňka nedostupnosti – součást Nové Krápníkové jeskyně; menší dómek (3x3x1,2 m) s hlinitoštěrkovou výplní na dně ukončený trativody; jméno dalo prostoru vstupní okénko (60x22 cm); z naší mapovací skupiny se dovnitř podařilo proniknout pouze L. Falteiskovi ze ZO 1-06.

Černá jeskyně – vchod na římsce 8 m vpravo od Fialové jeskyně; 289 m n.m.; skládá se ze tří chodeb, vesměs o malých profilech; vstupní chodba klesá a po 5 m se větví; k JZ vede plazivka ukončená suť, ta směřuje k Fialové jeskyni; naopak dosti těsná dovrchní chodba k JV je propojena s Novou Krápníkovou jeskyní (průkop A. Komaško a kol. v 60. letech; ústí podání), v současnosti neprůlezná 4 m za bodem č. 0.5; během mapování byla suť ve spojnicí částečně odstraněna a propojení tak bylo realizováno alespoň protažením pásma.

Nový vchod – současný a dnes jediný vchod do Fialové j. ve 284 m n.m. (bod č.1 jest 284,99 m).

Votrubcova plazivka majzlíkové sonáty – patrně jedna z nejnámáhavějších prolongací v Českém krasu v délce 11 m; chodba původně z větší části zaplněna sedimenty a vápencovými bloky; masiv rozrušený korozi přisekáván; od r.1993 je novou přístupovou cestou do Fialové jeskyně; malé prostory jsou propojeny úžinami, které ztrpčují průstup; trativody ve dně chodby nejspíše směřují do chodby pod Propástkou.

Starý vchod – objevený vchod z r. 1949 zasypán r. 1974; nacházel se 1,2 m nade dnem lomu; kalcitová žíla s nafialovělým zabarvením ve stěně nad vchodem údajně dala jeskyni jméno (Fotografii uvádí Králík 1962).

Okénko – nejmenší příčný profil na „hlavním tahu“ o rozměrech 34x40 cm, je limitujícím prvkem průlezné schopnosti badatele, drobné jezírko v něm navíc pokouší i badatelův „morál“; především za Okénkem až k Propástce je profil chodby plně skalní s „vyřízlým“ korýtkem ve dně; pod touto svrchní úrovní může existovat další spojnice mezi Novým vchodem a Dómem velkých očí.

Propáстка – puklinový charakter; zářez ve dně chodby se rozevírá do svislého stupně (-3 m), pod nímž v šikmém kanálu navazuje na spodní úroveň, jež v jeskyni představuje již profilově širší prostory.

Dóm velkých očí – nízká plochá prostora ve spodní jeskynní úrovni; zvolna klesá k Z a její dno pokrývají odpadlé stropní desky; na s.těně jsou povlaky bílých sintrů se skromnými výkvěty aragonitu; nad nimi ústí dvě okna do Očistce, kudy pokračuje cesta do „hlavních“ partií jeskyně.

Falešné dno – je dvojice plazivek, které zakončují nízkou chodbu pod Dómem velkých očí; pokračování v pravé z nich je uzavřeno sutí; po znovuobjevení jeskyně bylo toto místo krátce považováno za nejnižší místo jeskyně – odtud název.

Očistec – plochá strmá plazivka se skalním dnem o délce 13 m vzniklá na mezivrstevní spáře většinou o průřezu 1,5x0,3 m; další nesnadné místo průstupu jeskyní; je opět součástí svrchní úrovně a končí propástkou (-3 m); v úrovni pod ním lze předpokládat spojení Dóm v.o. – Past.

Past – ve spodní úrovni pod Očistcem lze proniknout od bodu č. 22.3 úzkým průlezem (30x50 cm) do nízké vzestupné prostoty zakončené přiblížením sedimentů ke stropu; při pohybu badatele uvnitř hrozí uvolněné sedimenty sesutím a zatarasením vstupní úžiny!

Dóm se sondou – je největší prostorou jeskyně (7x4x5 m); svažité počva s téměř černými sedimenty přechází v sondu kopanou před r.1962 do hloubky 2 m pro zjištění skladby sedimentů; v dómu a přístupové chodbě jsou nejčastější výskyty aragonitu v jeskyni (od propásky z Očistce, přes Dóm se sondou k bodu č. 25; jehlicovité a plstnaté agregáty); ve stropě nad zmiňovaným úsekem se otevírá „bezdná“ puklinová chodba, která dále směřuje k č. 27 a tam se stáčí k Prvnímu dnu.

První dno – svažité pokračování z Dómu se sondou k S je zakončeno sedimenty zaplněným trativodem; propojení k bodu č. 27 není na původním plánu jeskyně;

Druhé dno – nízká plochá prostora s výskytem výkvětů aragonitu; aragonitové jehličky se nacházejí i na stěnách „hlavní chodby“ před odbočením ke Druhému dnu mezi body č. 27 a č. 32; kromě toho jsou ve stěnách místy patrné pozůstatky devonských mlžů a lilijic.

Třetí dno – odbočuje z nálevkovité prohlubně s. od č. 31 na dolním konci „hlavních síní“; plochá horizontální plazivka bez výskytu aragonitu směřuje k SV a na jejím konci je vyhloubena sonda, v minulosti tu probíhaly prolonační práce; podobně jako Past není chodba Třetího dna zobrazena na původním plánu (Králík 1962); během mapování se nám podařilo proniknout otvorem téměř zaplněným sedimenty do vzestupné chodbičky s úzkým puklinovitým komínem bez další naděje na pokračování.

Lepivá plazivka – je dalším nesnadným místem pro průstup badatele. Začíná u bodu č. 32 (výskyt aragonitu) a s klesáním snižuje profil na 0,7x0,4 m. Na dně je tmavý přilnavý sediment; pod bodem č. 34 přechází v propátku (-2,5 m) Čtvrtého dna.

Čtvrté dno – a okolní prostoty jsou úzké až k hranici průleznosti; na dně jsou místy výplně křemitého písku; v minulosti tu byly prováděny dílčí průzkumné výkopy, především v sz.výběžku za č. 36; k SV vychází profilově členitá horizontální plazivka (velmi úzká) zakončená dosud nepřekonanou úžinou (na mapě symboly „?“); směry pokračování spolu s podobnými náznaky na Druhém a Třetím dně ukazují možnou existenci paralelní struktury dutin (jak průstupných je otázkou); původní plán nezná druhou polovinu popisované chodby.

Poznámky:

Jeskyně je uzamčena a je ve správě ČSS ZO 1-06 Speleologický klub Praha. Pozor, vložená příloha nemá shodné měřítko půdorysu a profilů; údaj „1:200“ je proto pouze orientační.

Literatura:

- Petrboj J. (1943): Pátá sluj Jeskyně na Chlumu u Srbska. – *Sbor. Čs. Spol. zeměpis.*, XLVIII: 85-86. Praha.
- Kukla J. (1949): Krápníková jeskyňka v Srbsku u Berouna. – *Čs. kras*, 2: 43-44. Brno.
- Skřivánek F. (1953): Nová krápníková jeskyně v Českém krasu. – *Čs. kras*, 6: 165-167. Brno.
- Skřivánek F. (1954): Jeskyně na Chlumu v Českém krasu. – *Čs. kras*, 7: 25-34. Brno.
- Králík F. (1962): Nová jeskyně s aragonitovou výzdobou v Československu. – *Čs. kras*, 13: 23-30. Praha.
- Králík F., Skřivánek F. (1964): Aragonit v československých jeskyních. – *Čs. kras*, 15: 11-35. Praha.
- Slačák J. (1976): Luminiscenční typologie kalcitu a jiných jeskynních minerálů. – *Čes. kras (Beroun)*, 1: 44-59.
- Lysenko V., Slačák J. (1977): Sukcese a chemismus minerálních výplní Českého krasu. – *Čes. kras (Beroun)*, 2: 7-20.
- Kučera B. (1985): Jeskyně skupiny 23 v Českém krasu. – *Čs. kras*, 36: 29-61. Praha.
- Votrubeč P., Kerhat J. (1993): Fialová jeskyně znovu objevena. – *Speleo (Praha)*, 11: 27, 29, 30.